

DOI: <https://doi.org/10.18524/2312–6809.2019.28.165839>

УДК 821.161.2

КРИСТАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ МЕТАПРОЗИ ДАРИ КОРНІЙ У РОМАНІ «СУЗІР'Я ДІВ»

Андрій Гурдуз, канд. філол. наук, доцент

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
gur dai@ukr.net

У статті вперше комплексно проаналізовано хронологічно останній роман Дари Корній «Сузір'я Дів», який синтезує більшість художніх моделей і сюжетних рішень авторки, стаючи рубіконом, після якого мисткиня декларує пошук нових шляхів у літературі. Уперше послідовно простежено спосіб кристалізації концептів метапрози Дари Корній у «Сузір'я Дів», для чого визначено відповідність художніх параметрів цього твору як ланки метароманістики авторки та форму вираження в романі семантики базових концептів прози письменниці. Особливу увагу приділено концепту крил, а також способу символізації образів жінки і чоловіка у світлі гендерних акцентів. Положення розвідки мають перспективу розвитку в форматі масштабніших праць із питань становлення української літератури XXI ст.

Ключові слова: *концепт, метапроза, системний аналіз, авторський міф, мотив, крилатість, трансформація.*

З огляду на параметри сучасної прози відбувається видозміна принципів літературознавчого дослідження із закономірним виходом на перший план системного аналізу. Оптимальний він, зокрема, для розгляду творів знакової вітчизняної мисткині перших десятиліть XXI ст. — Дари Корній (Мирослави Замойської) — володарки звання «Золотий письменник України» (2016 р.). Попри те, що динамічно збільшуваний корпус її творів досліджений недостатньо, письменниця активно впливає на творчість молодших авторів. Від її імені вручається з 2015 р. спеціальна відзнака Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова — 2015» в номінації «Українське сучасне фентезі». Швидко зростаючи професійно, вдосконалюючи стиль, Дара Корній у своїх книгах зводить воедино вітчизняну й зарубіжну культурну традицію, минуле й сьогодення, активно запозичує світовий мистецький досвід і водночас витворює неповторний художній світ, пропонуючи свої рішення актуальних суспільних проблем і часом близько підходячи до етичної межі.

Системне компаративне вивчення презентованих у творах Дари Корній міфопоетичних експериментів підтверджує формування в

її метапрозі продуктивного для українського письменства ХХІ ст. (вперше означеного й системно проаналізованого нами) авторського міфу. Комплексне дослідження метароману авторки (також уперше здійснено нами [2]) показало, що ключові імперативи його так само глобальні, як, скажімо, у свій час міфу О. Кобилянської, вони знаходять все глибше розуміння й ширшу підтримку серед читацької аудиторії. Видане хронологічно останнім, «Сузір'я Дів» (2018 р.) синтезує в собі переважну більшість розвинених чи згаданих у попередніх роботах авторки художніх моделей і сюжетних рішень, стаючи певним підсумком написаного нею досі й рубіконом, після якого мисткиня декларує пошук нових шляхів у літературі, вихід на інші жанрові обрії [6]. У силу новизни роман поки що не отримав належної літературознавчої оцінки. Відтак, у розвідці вважається за доцільне послідовно простежити спосіб кристалізації концептів метапрози Дари Корній у «Сузір'я Дів», для чого необхідно визначити а) відповідність художніх параметрів цього твору як ланки метароманістики авторки та б) форму вираження в «Сузір'я Дів» семантики базових концептів прози Дари Корній.

За ідейно-змістовим наповненням, синтезом опрацьовуваних у попередніх книгах Дари Корній образних моделей і сюжетних рішень, дещо розвинених поетичних прийомів роман «Сузір'я Дів» доповнив й ознаменував важливу фазу еволюції макроміфу прози авторки про сучасну, творчу й сильну українку, її балансування на межі реальності й ірреальності, пошук себе, зокрема в коханні, а також про реконструкцію нею для себе чоловічого на тлі хаотичних трансформацій навколишнього світу. Структурно цей роман типовий для «великої» прози письменниці, традиційно доповнений розлогими квазіепіграфами, вставними новелами тощо, причому жанрово він також вписується в парадигму її фентезі. Фокус подій зосереджено на перетині минулого (історичний вектор посилено) й сучасного у сполученні дійсності й ірреальності. Превалювання містичних, власне фентезійних елементів у його тексті органічно вписується в загальну тональність прози авторки, яка зізнається: «...я містик...» [9], хоча така поетика нею й заперечується: «...обійшлася без фінтів «фентезі»» [9]. Прикметно, що, як і деяким іншим митцям, Дарі Корній властиве не вповні коректне термінологічне визначення аспектів своєї творчої праці. Відчутним є також у «Сузір'я Дів» звернення до релігійної тематики, яке підсилене рядом епіграфів, притчею про благословення і

прокляття [5, 164–167]; містичного звучання додає тексту звертання до ряду сюжетно мотивованих ірраціональних образів, наскрізного мотиву крові [5, 160] й спадкової відповідальності людини. Умовно фольклорна стилізація оповіді забезпечена послідовним дотриманням письменницею курсу на реінтерпретацію казок і легенд у давньоукраїнському антуражі (скажімо, казки про Землю, Місяць і Сонце [5, 275–281]). Відновлення цього культурного контексту авторка декларувала ще в коментарях до дебютного «Гонимарника» 2010 р. [4]. Як і раніше, можна говорити про уважність письменниці до національної літературної традиції, якщо окремо зіставляти сюжеттику «Сузір'я Дів» і «Дому на горі» (1983 р.) В. Шевчука.

Виходячи з вимог жанру й канонів міфопоетики, текст «Сузір'я Дів», як і інші твори Дари Корній, не може не виявляти виразну бінарну опозиційність. Назвемо показові тут пари концептів: жінка (чиста і піднесена натура) — чоловік (значно поступається жінці рівнем духовної організації); воля (вільна жінка в коханні, в природі) — неволя (зокрема, ув'язнений (за злочини) чоловік: ключовий оксюморонно сформований хронотоп тут — колонія, асоційована з білим лебедем); благословення — прокляття («*Те, що здається прокляттям, може стати благословенням. Те, що здається благословенням, може бути й прокляттям*» [5, 167]); а також оказіональні: собор — лабіринт [5, 149, 234] та інші опозиційні пари концептів-мотивів. Констатуємо в такий спосіб наявність в аналізованому романі 2018 р. базових ознак різного рівня художньої організації метапрози Дари Корній (жанрових, структурно-сюжетних, систем образів персонажів, поетики й міфопоетики, гендерних акцентів тощо).

У тексті Дари Корній важливу роль відіграє символ: він окреслює межі модельованого нею фентезійного міського часопростору й розставляє ідейні акценти, увиразнюючи неодмінно центральну постать жінки. Своєрідна мозаїка з полісемантичних символів і загалом мікрообразів із факультативним квазісимволічним звучанням (аналогічно — у романах Олени Печорної) органічна художній природі комбінаторної міфопоетики творів Дари Корній, і ключове місце в цій системі відведене крилам. Саме наскрізний образ-символ крил, базовий концепт художнього світу мисткині, отримує в романі «Сузір'я Дів» найпотужніший імпульс, а в постаті жінки-героїні підкреслює активне начало (адже загалом сильні, але часто пасивні — які стійко зносять удари долі — натури героїнь типові для українського роману

межі ХХ–ХХІ ст., скажімо, Людмили Баграч, Людмили Таран, Олени Печорної). Новели й романи авторки насичені прямими й опосередкованими порівняннями жінок і / чи (подієвих) атрибутів їх життя з крилами. Невід’ємною складовою тут є мотив польоту, простежуваній і в «Сузір’ї Дів». Частотно цей мотив проходить у метатексті Дари Корній як переживання жінкою кохання, творчого натхнення чи польоту-падіння (скажімо, перша з названих ситуацій прокоментована в «Сузір’ї Дів» так: *«Щойно я побачила твого татка, крила мені вирости»* [5, с. 110]). Технічно доповнюють таку картину відповідні пестливі звертання-порівняння до дівчат / жінок (*«моя птахо-зірко»* [5, 9], *«моя пташечко»* [5, 59, 161] і под.

Жінка змальована Дарою Корній виразницею й водночас заручницею кохання й радості, і в «Сузір’ї Дів» це проілюстровано за допомогою образів пташиного царства: наприклад, у сцені, де батько пояснює доньці, що певний час залишався з її матір’ю тільки заради дитини, *«...мама-красуня, вродлива пава... зараз здавалася Василюні переляканим сірим горобчиком з потрощеними крилами, який більше ніколи не зможе літати»* [5, 99]. Такий паралелізм типовий для тексту письменниці: у «Щоденнику Мавки» руки зневіреної Магди схожі на *«крила підбитої чайки»* [8, 214], і як *«скриджене крило підбитої чайки»* [7, 135] сприймається жест засмученої жінки в книзі «Тому, що ти є» тощо.

Прикметно, що образам чоловіка в художньому світі Дари Корній не властиві паралелі з крилатими створіннями («безкрилий чоловік»), за окремими винятками. Останнє є логічним, оскільки героїня Дари Корній підкреслено духовно сильніша за чоловіка, й ознака її окриленості — атрибут такого вирізнення. В концептуальному романі «Щоденник Мавки» бачимо ледве не винятковий у цьому сенсі образ умовно крилатого Мамає — закоханого в Магду-Мавку художника й достатньо сильну натуру, здатну духовно й морально дорівнятися до обраниці. Тут Дара Корній, блискуче переосмислюючи образи «Лісової пісні» Лесі Українки, змальовує абсолютизовану нею моральну нерівність чоловіків-«чугайстрів» і жінок-«мавок», хоча в площині народних вірувань українців до такої інтерпретації цієї пари ірраціональних образів виникають питання.

Постать чоловіка в асоціативній площині «птаха» протиставлена образу жінки-«пави», причому у властивій мисткині манері це (в тому числі гендерне) протиставлення виписано тільки в романі

«Сузір'я Дів», де акценти щодо місця чоловіка і жінки в суспільстві Дарою Корній розставлені остаточно (згадані у вступі до першої частини роману три райські птаходиви Алконост, Сирин і Гамаюн [5, 8] доводять до абсолюту виражену святість асоційованих із птахами жіночих персонажів). Наскрізний аналіз творів авторки підтверджує справедливість сказаного нами: якщо в книзі «Тому, що ти є» (2012 р.) Оксана говорить шестирічному сину, що крила мають *«всі, певне всі, але не всі про це пам'ятають»* [7, 233], і у відповідь чує: *«Ті крила отам. — Він кладе руку на груди»* [7, 233], то вже у «Крилах кольору хмар» (2015 р., у співавторстві з Талою Владиміровою) у уста маленької Христі вкладені такі слова: *«Дуже-дуже холосий Вітюса. Але він не дуже людина, Адо, він — цоловік»*, — і героїня коментує: *«Я такого й від дорослих знайомих феміністок не чула... «Чоловік — не зовсім людина! Тому його ображати не треба». Усміхаюся мимоволі»* [3, 240]. Нарешті, в «Сузір'ї Дів» читаємо промовистий зачин, в якому закоханий каже своїй милій: *«Чоловікам не так пощастило, як вам, жінкам. У нас його (такого сузір'я, як у жінок. — А. Г.) немає»* [5, 9]). Дійсно, в романі (2018 р.) концепт птахи поєднано з багатозначним й абсолютним образом зірки, а їх оказіональна синонімія вперше досягає тут художнього довершення. Применшеність постаті чоловіка при цьому поглиблюється протиставленням (у фокус оповіді в романі потрапляє чоловіча *«виправна колонія максимального рівня безпеки»*, названа й порівнювана з білим лебедем і розташована в споруді колишнього костюлу: *«Білий лебідь, якому підрізали крила, вийняли серце — бо позбавили віри»* [5, 18]). Прикметний у цьому контексті фрагмент промови письменниці на презентації її роману в Тернополі, де вона припустила, що писатиме історичні твори: *«Жінки завжди рухають... історію... і навіть якщо там з'являються чоловіки, це як декорації, тому що жінка все одно зробить все по-своєму і зробить так, використовуючи чоловіка... як їй вигідно. Навіть якщо весь світ падає, і вона знає, що після того, що вона зробила, буде погано всім, і їй також... вона, розумієте, робить усе, від неї залежне, щоб зробити так, як вона написана сценарій... і всі мають виконувати той сценарій, бо вона жінка»* [6].

Пов'язану з мотивом крилатості й підкреслену в «Сузір'ї Дів» лінію ангелів Дара Корній послідовно проводить фактично у всіх творах, причому частотність відповідних порівнянь персонажів з ангелами чи пряма вказівка на таку їх природу спричинює ефект інфляції

поняття й образу божественної істоти в метапрозі мисткині. Властивою їй текстам особливістю стає положення про варіативний колір ангельських крил. У «Сузір'ї Дів» останньому приділена особлива увага, як і питанню походження ангелів. Акцент на полібарвності добрих ангелів у Дари Корній органічний (й зумовлений, зокрема, генетично) із виразними і тривожними світовими тенденціями останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. по переосмисленню морально-духовної бінарності буття людини та відповідних ірраціональних утілень, у результаті чого спостерігаємо формування тріади типу «добро — змінна — зло» з наступним факультативним і нібито ігровим, але системним її переполюсуванням [1, 65]. Поряд з образами ангелів подібної — але семантично зворотної — трансформації зазнають постаті їх опонентів зі світу «нижчої міфології», і в метатексті Дари Корній це, в першу чергу, вампіри, лінія яких у «Сузір'ї Дів» також розвинена. Загалом найбільш промовисті в означеному сенсі назви частин тетралогії «Безмертні» — генетично пов'язаної з «Вартами» С. Лук'яненка, — які прямо вказують на протилежне класичному тут осмислення добра і зла.

Як видно з вищесказаного, в романі «Сузір'я Дів» Дара Корній ставить крапки над «і» в ряду принципів для її художньої картини світу й варіативно трактованих у її попередніх творах питань; у такий спосіб ключові концепти метароманістики авторки кристалізуються, що робить твір 2018 р. — вартісний і сам по собі — поворотним у письменницькій кар'єрі Дари Корній. Популярність її книг зумовлена, крім власне художньої вартості текстів, специфічною вчасністю їх появи, точним розумінням письменниці потреб та інтересів читача. Утримуючи в модельованому нею художньому континуумі баланс запозиченого — зі світового чи національного досвіду — й оригінально витвореного, «українська Стефані Майєр» (як іменують її після виходу «Гонимарника», що увійшов до програми середньої школи), залишається найбільш успішною й продуктивною письменницею України початку ХХІ ст. Подальше дослідження еволюційної «кривої» мисткині, особливо після її заяв 2018 р. про зміну художнього амплуа (Корній Д. «Сузір'я дів»: презентація 2018), є безумовно доцільним, і наведені в нашій розвідці положення можуть увійти до масштабніших праць — як про стиль і метапрозу Дари Корній у цілому крізь призму компаративної оцінки, так і в контексті розвитку української (жіночої) літератури ХХІ ст. загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурдуз А. І. Літературно-мистецька вампіріада другої половини ХХ — першого десятиліття ХХІ століть: інтрига переосмислення / А. І. Гурдуз // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Сер. : Філологічні науки / за ред. В. Д. Будака, М. І. Майстренко. — Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2013. — Вип. 4.12 (96). — С. 64–72.
2. Гурдуз А. І. Метагероїня романів Дари Корній / А. І. Гурдуз // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки : (літературознавство) : зб. наук. пр. / за ред. О. С. Філатової. — Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2015. — Вип. 2 (16), жовтень. — С. 61–67
3. Корній Д. Крила кольору хмар : роман / Дара Корній, Тала Владмирова ; передм. Т. Белімової. — Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. — 320 с.
4. Корній Д. [Про Стефані Майер] : інтерв'ю в київ. книгарні «Є» 01.06.2012 р. / Дара Корній ; модератор М. Кідрук. — Режим доступу : <http://www.youtube.com/watch?v=8hJ-mwDp5mI&feature=relmfu> (дата звернення: 23.10.2018 р.).
5. Корній Д. Сузір'я Дів / Дара Корній. — Харків : Віват, 2018. — 288 с.
6. Корній Д. «Сузір'я дів» : [презентація книги в Тернополі, 5 травня 2018 р.] / Дара Корній. — Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=M5xVZoNYoXo> (дата звернення: 05.01.2019 р.).
7. Корній Д. Тому, що ти є / Дара Корній ; передм. М. Іванцової. — Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. — 240 с.
8. Корній Д. Щоденник Мавки : роман / Дара Корній. — Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. — 304 с.
9. «Сузір'я Дів»: у Луцьку презентували психологічний роман Дари Корній // Волинські новини. — 2018. — Червень, 7. — Режим доступу : <https://www.volynnews.com/news/all/suziria-div-u-lutsku-prezentuvaly-psykholohichnyu-roman-dary-korniy/> (дата звернення: 05.01.2019 р.).

КРИСТАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОВ МЕТАПРОЗИ ДАРЫ КОРНИЙ В РОМАНЕ «СОЗВЕЗДИЕ ДЕВ»*Гурдуз Андрей, канд. філол. наук, доцент**Николаевский национальный университет имени В. А. Сухомлинского*

В статье впервые комплексно проанализирован хронологически последний роман Дары Корний «Созвездие Дев», синтезирующий большинство художественных моделей и сюжетных решений автора как рубикон, после которого писательница декларирует поиск новых путей в литературе. Впервые последовательно отслежен способ кристаллизации концептов метапрозы Дары Корний в «Созвездии

Дев», для чего определены соответствие художественных параметров этого произведения как звена метароманистики автора и форма выражения в «Созвездии Дев» семантики базовых концептов прозы Дары Корний. Особое внимание уделено концепту крыльев, а также способу символизации образов женщины и мужчины в свете гендерных акцентов. Положения статьи имеют перспективу развития в формате более масштабных работ по вопросам становления украинской литературы XXI в.

Ключевые слова: концепт, метапроза, системный анализ, авторский миф, мотив, крылатость, трансформация.

CRYSTALLIZATION OF KONCEPTS OF DARA KORNIY'S METAPROSE IN THE NOVEL «THE CONSTELLATION OF VIRGINS»

Gurduz Andriy, Candidate of Philology, associate professor

Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University, Ukraine

One of the most productive artistic phenomena in the modern Ukrainian literature is the author myth of the Dara Korniy's metaprose. In our article the last novel by Dara Korniy «The Constellation of Virgins» is complex analysed for the first time. This book synthesizes the most author' artistic models and plot decisions, it is a Rubicon after which our writer declares the search of new ways in literature. For the first time the method of crystallization of concepts of Dara Korniy metaprose is consistently studied in «The Constellation of Virgins». For this purpose accordance of artistic parameters of this work as a link of author's metanovel is certain, and also a form of expression in «The Constellation of Virgins» of semantics of the base concepts of Dara Korniy prose is researched. The special attention is spared to the concept of wings, and also the method of symbolizing of a woman and a man appearances in the light of gender accents is certain.

«The Constellation of Virgins» marked the important phase of evolution of the macromyth in the authoress' prose of about modern, creative and strong Ukrainian, her balancing on verge of reality and unreality, and search of herself. Structurally this novel is typical for «large» prose of authoress, in the genre sense it is also written into the paradigm of her fantasy. Coming from the requirements of genre and mythopoetic canons, of, the text of «The Constellation of Virgins» finds out expressive binary oppositionness. We can establish a presence the base signs of the metaprose by Dara Korniy in the analysable novel.

In the text by M. Zamoyska a symbol plays an important role. The image-character of wings, the base concept of the artistic world of authoress, gets in the novel «The Constellation of Virgins» the most powerful impulse, and in the figure of heroine it underlines the active beginning. An inalienable constituent here is a motif of flight. For men images not incident the parallels with the winged creations, after separate exceptions. In this novel the bird concept is connected with significant appearance of a star, and their equivalentness arrives at artistic completion here first. In «The Constellation of Virgins» the wings motif related to the line of angels, the special attention is spared to the color of angels' wings. Next to angels images, the figures from the world of «lower mythology», vampires, get a reverse transformation in this novel by Dara Korniy.

Positions of our article have a prospect of development in the format of the more scale works on questions of becoming of the Ukrainian literature in XXI century.

Key words: *concept, metaphrase, analysis of the systems, author's myth, motive, крилатість, transformation.*

REFERENCES

1. Gurduz, A. I. (2013), Literaturno-mystetska vampiriada druhoi polovyny XX — pershoho desiatylittia XXI stolit: intryha pereosmyslennia. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho: zb. nauk. pr. Ser.: Filolohichni nauky* / za red. V. D. Budaka, M. I. Maistrenko. MNU im. V. O. Sukhomlynskoho, Mykolaiv, issue 4.12 (96), pp. 64–72 [in Ukrainian].
2. Gurduz, A. I. (2015), Metaheroinia romaniv Dary Kornii, *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Filolohichni nauky: (literaturoznavstvo): zb. nauk. pr. / za red. O. S. Filatovoi*. MNU im. V. O. Sukhomlynskoho, Mykolaiv. Zhovten, issue 2 (16), pp. 61–67 [in Ukrainian].
3. Kornii D. and Vladmyrova T. (2015), *Kryla koloru khmar*: roman; peredm. T. Belimovoi, Knyzhkovyi klub «Klub simeinoho dozvillia», Kharkiv [in Ukrainian].
4. Kornii D. (2012), [*Pro Stefani Maiier*]: interviu v kyiv. knyharni «Ie» 01.06, moderator M. Kidruk, available at : <http://www.youtube.com/watch?v=8hJ-mwDp-5mI&feature=relmfu> [in Ukrainian]
5. Kornii D. (2018), *Suziria Div*, Vivat, Kharkiv, 2018 [in Ukrainian].
6. Kornii D. (2018), «*Suziria div*»: [prezentatsiia knyhy v Ternopoli, 5 travnia], available at: <https://www.youtube.com/watch?v=M5xBZ0NYoxo> [in Ukrainian].
7. Kornii D. (2013), *Tomu, shcho ty ye*; peredm. M. Ivantsovoi, Knyzhkovyi klub «Klub simeinoho dozvillia», Kharkiv [in Ukrainian].
8. Kornii D. (2014), *Shchodennyk Mavky*: roman, Knyzhkovyi klub «Klub simeinoho dozvillia», Kharkiv [in Ukrainian].
9. «*Suziria Div*»: u Lutsku prezentuvaly psykhologichni roman Dary Kornii (2018), *Volynski novyny*, Cherven, 7, available at: <https://www.volynnews.com/news/all/suziria-div-u-lutsku-prezentuvaly-psykhologichniy-roman-dary-korniy/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21 березня 2019 р.